

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
“БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПАДАГАГІЧНЫ УНІВЕРСІТЭТ
ІМЯ МАКСІМА ТАНКА”

**ВЫВУЧЭННЕ ГІСТОРЫІ РОДНАГА КРАЮ
ЯК СРОДАК ПАТРЫЯТЫЧНАГА
ВЫХАВАЊНЯ МОЛАДЗІ**

*Матэрыялы студэнцкай навукова-практычнай канферэнцыі
г. Мінск, 15 красавіка 2008 г.*

Мінск 2008

УДК 37.035.6 057.87

Рэдакцыйная калегія:

Кандыдат педагогічных навук, загадчык кафедры дапаможных гістарычных дысцыплін і метадыкі выкладання гісторыі І.І. Багдановіч;
Старшы выкладчык кафедры дапаможных гістарычных дысцыплін і метадыкі выкладання гісторыі І.Л. Калечыц

Рэцэнзенты:

Кандыдат гістарычных навук, дацэнт Дусічін Д.У.
Кандыдат гістарычных навук, дацэнт Малюхі А.І.

Вывучэнне роднага краю як сродка пярэдняга выхавання моладзі:
матэрыялы студ. навук.-практ. канф., — Мінск, 19 красавіка 2008 г. / Бел. дзярж.
пед. ун-т імя Максіма Танка: пад рэд. І.І. Багдановіча. — Мінск, 2008.— 88 с.

Друкуецца па рашэнні савета гістарычнага факультэта БДПУ імя
Максіма Танка, пратакол № 7 ад 17 красавіка 2008 г.

У зборніку змяшчаюцца малавядомыя звесткі з рэгіянальнай гісторыі
Гомельшчыны. Разглядаюцца пытанні археалогіі, этнаграфіі і краязнаўства.
Адрасуецца студэнтам, выкладчыкам, аспірантам, настаўнікам і ўсім,
што цікавіцца гістарычнай навукай.

происходили изменения в сфере языка: появлялись новые слова, заимствованные у другого народа. Иноязычные топонимы ассимилировались и адаптировались применительно к языку их воспринявшему. Поэтому иногда очень трудно определить языковую принадлежность названия.

В ходе работы была проведена семантическая классификация топонимов и выделены как минимум 6 групп названий:

1. Названия, отражающие природные условия местности (д. Осинówka, д. Ясная Гора);
2. Названия, возникшие на базе социально-экономических условий (д. Шевелишки, д. Ковалишки, д. Боярунишки);
3. Названия, которые характеризуют сам объект (оз. Белое – д. Беляны);
4. Патронимические названия (д. Петровщина, д. Урбаны, д. Марьянполье);
5. Названия благозвучного содержания, гедонимы (д. Коханишки);
6. Топонимы, смысловое значение которых пока не установлено.

Следует отметить, что в последнее время активно идет процесс сокращения топонимов, главным образом по причине исчезновения самих населенных пунктов. И этот процесс продолжается в связи с критической демографической ситуацией в нашей республике. Исчезает из жизни целый топонимический пласт, происходит разрушение культурно топонимного ландшафта, и вместе с тем теряется важная часть исторического наследия. При этом исчезают не только названия отдельных населенных пунктов, исчезают десятки микротопонимов. Данные исследования призваны сохранить пусть не сами объекты, но хотя бы ту ценную историческую, географическую, лингвистическую информацию, которую они несут.

ЛИТЕРАТУРА

1. Жучкевич В. А. Короткі тапанімічны слоўнік Беларусі. – Мн.: 1974.
2. Памяць: гісторыка-дакументальныя хронікі Браслаўскага раёна. – Мн.: 2000.
3. Грыгор'ева Л.Н. Тапаніміка беларускага Паазер'я. – Мн.: 1978.
4. Жучкевич В.А. Тапаніміка Беларусі. – Мн.: 1961.
5. Лыч Л.М. Назвы зямлі беларускай. – Мн.: 1994.

ПАРЭЧЧА І РОД СКІРМУНТАЎ

М. Кузьміч, БДПУ

Ясельда – адна з найпрыгажэйшых і найцікавейшых рэк на Палессі. Назва яе на гістарычнай мове індаеўрапейцаў – санскрыце азначала "рака багоў". Рака – паўночная мяжа раўніны Загароддзе. Ясельда прыгожая і ў першых промнях ранішняга сонца, і ў яркім бляску дзённага святла, і ўвечары, калі на заходзе сонца над вадою ўзнікаюць пары, які нясе некуды ўсе гукі дзённага жыцця. На берагах рэчкі мноства сёл і вёсак. Адна з іх называецца Парэчча.

Адкуль такая назва? Паколькі ў тыя часы самым лепшым месцам для жыцця лічылася межа ля вады, то і дамы яны будавалі на беразе рэчкі Ясельда, або па рацэ. Адсюль і назва – Парэчча. І гэтае паданне найбольш характарызуе выгляд вёскі ва ўсе часы. Адна вуліца ўздоўж ракі цягнецца шэсць кіламетраў і ўсе забудовы сканцэнтраваны абодва берагі і на правым беразе ракі. А таму ўсе жыццё, вёска і рака залежаць адна ад адной. Людзі заўсёды клапаціліся аб стане рэчкі, а яна, ў сваю чаргу, давала ваду і рыбу, сена і папугу і вельмі многае іншае, што ніяк не абылася б тут без Ясельды. Паўсюль адкрываюцца маляўнічыя краявіды.

Паводле старажытных актаў, Парэчча вядома з 1495 г., калі пінская княгіня Марыя падарвала тут 2 дварышчы Мацвею Грычыне. Маёнткі атрымалі ў спадчыну яго сын Барыс і нашчадкі Войны – Грычыны. Акрамя гэтай сям'і ўладальнікамі зямель у Парэччы былі Полады, а у пачатку 17 ст. – Ціліцкія. Пазней Парэчча пераходзіць Агінскім, затым маршалку Сымону Скірмунту, які купляе яго разам з Моладавам у Міхала Клеафаса Агінскага. Сын Сымона Аляксандр Скірмунт у 1830-я гг. заснаваў тут прамысловыя вытворчасці – буйнейшыя на Палессі. Парэчкі маёнтак з двума фабрыкамі даўнаеца яго сыну Аляксандру, які у пачатку 20 ст. меў ва ўласнасці 6518 дзесяцін зямлі. Затым гаспадарку веў унук Раман Аляксандравіч. Скірмунтамі была пабудавана сядзіба, якая не захавалася да нашага часу, закладзены пейзажны парк. У розныя гады дзейнічалі цукровая, суконная фабрыкі, вінакурны завод і іншы.

Вёска мела сваіх майстроў. Асабліва быў развіты выраб цэгля. Гэта абумовілася вялікімі запасамі гліны. Яшчэ і зараз захаваліся невялікія копанкі і азёры ў якіх гліна і здабывалася.

Вельмі многа ў вёсцы садоў і як вынік развіццё пчалаводства. Але не толькі ў садах ставілі вулі. Нават зараз унукі працягваюць справу сваіх прадзедаў і калі блукаеш па лесу можна выйсці на паляну з вулімі, а навокал зараснікі малініку, векавыя ліпы і дыван з разнастайных кветак. Сярод шчэбету лясных птушак чутны гул мноства пчол. Але гэта не ўсе заняткі жыхароў вёскі. Заўсёды на палях красаваўся выдатны хлеб і іншыя гаспадарчыя культуры. А самы значны ўклад у развіццё і вядомасць парэчанскага краю ўнёс вельмі знакаміты ў Беларусі род...

Сярод дынастыі прадпрымаўнікаў Беларусі 19 – пачатку 20 ст. ганаровае месца па праву належыць Скірмунтам. Карані гэтага роду адыходзяць далёка ўглыб стагоддзяў. У 1355 г. у хроніцы ўпамінаецца князь пінскі Васіль Скірмунт. Амаль 200 гадоў пазней, у 1551 г., польская каралева Бона падаравала Богушу Скірмунту зямельны надзел у сяле Плотніца, за што ён абавязаўся "службу ваенную земскую службуці". Яшчэ некалькі пазней ўпамінаецца Крыштоф Скірмунт, староста плотніцкі, верагодна родзіч Богуша. Па дакументах Пінскага магістрата ў 1777 г. войтам горада быў Адам Скірмунт.

Магчыма і засталіся б Скірмунты сярэднім шляхецкім родам без асаблівых заслуг і багацця, калі б не Сымон Скірмунт (1751-1817). Паспяховая дзяржаўная служба – ён маршалак Брэсцкага ваяводства і дэпутат сейма, і ўдалая жаніцьба на Альжбеце з вядомага роду Ажэшкаў дазволілі яму нажыць

немалую маёмасць і вельмі ўдала распарадзіцца ёй. У Міхала Клеафаса Агінскага, слаўтага аўтара паланэзаў, Сымон Скірмунт набывае памесці Моладава і Парэчча ў Пінскім Палесці.

Сын Сымона Скірмунта, Аляксандр, пераўтварыў глухі палескі куточак ў буйны прамысловы цэнтр з цукрова-рафінадным заводам, адным з першых у Беларусі.

Тэкстыльная вытворчасць у Беларусі існавала побач з заняткамі сельскай гаспадаркай. Стваралі сукнавальні, як дадатковую крыніцу прыбыткаў. Аднак размах, з якім узяўся за справу новы гаспадар Парэчча, пераўзышоў усе папярэднія пачынанні. Для свайго новага дзецішча – суконнай фабрыкі Аляксандр сам распрацаваў усю тэхналогію, запрасіў з Германіі вопытных майстроў, якія спачатку абучалі рабочых з мясцовых сялян. У 1836 г. фабрыка дала першую прадукцыю і хутка вылучылася ў лідэры сваёй галіны. Яе прадукцыя была прызнана не толькі ў Расіі, але і ў Еўропе і атрымлівала ўзнагароды ў вялікай колькасці.

У розныя годы колькасць рабочых на суконнай фабрыцы вагалася ад 444 да 200 чалавек. Большасць рабочых жыла на фабрыцы: там былі чатыры дамы з 90 кватэрамі для сямейных і чатыры інтэрнаты для безсямейных рабочых.

Уладальнік аплачваў харчаванне, кватэрную плату, утрымліваў за свой кошт доктара і бальніцу на 12 месцаў. Дзейнічала бясплатнае вучылішча, дзе дзяцей вучылі грамаце і ткацкаму рамству.

Праз трыццаць гадоў А.С. Скірмунт вярнуўся і да свайго першага вопыту прадпрымальніцкай дзейнасці. Але нажаль новы цукровы завод у Парэччы у 1879 г. згарэў і больш не дзейнічаў. Але багацце Скірмунта не скалыхнулася, а наадварот расло, а разам з ім раслі і яго дзеці. Як і некалі яго бацька, Аляксандр Сымонавіч яшчэ пры жыцці, у 1860 г. перадае іграшныя фабрыкі ў Парэччы старэйшаму сыну, таксама Аляксандру. На сённяшні дзень заснаваў вінаграднік на беразе Адрыятычнага мора. Аднак Аляксандр Сымонавіч плёну свайго апошняга пачынання ўбачыць так і не паспеў. 22 ліпеня 1870 г., ў 72 гадовым узросце заснавальнік дынастыі беларускіх прадпрымальнікаў памёр у Германіі, куды выехаў на лячэнне.

У Парэччы з 1880 г. працаваў буйны вінакурны завод з паравым рухавіком і 10 рабочымі. Акрамя таго, вялася інтэнсіўная сельская гаспадарка, меліярацыйныя і лесабудаўнічыя работы. Нарыхтаваны лес па спецыяльнай сістэме каналаў і рацэ Ясельда спляўняўся на працягу. У Вітчоўцы Скірмунты трымалі паравы млын.

На родавым гербе Скірмунтаў адлюстраваны дуб. Тры жалуды на ім – тры асноўныя галіны роду: моладаўская, парэчкая і пінская. Усе члены не цураліся свету прыгожжа: Алена Скірмунт (1827-1874) вучылася жывапісу і скульптуры ў Вільні, Берліне і Парыжы, яе дачка Канстанцыя (1851-1933) стала вядомай польскай пісьменніцай.

Так, не толькі кар'еру прадпрымальнікаў выбіралі Скірмунты. Па ўспамінах князя Сяргея Валконскага адзін з іх у канцы 19 ст. быў епіскапам у Ватыкане. Сын Аляксандра Аляксандравіча, Раман, стаў вядомым палітыкам, дэпутатам першай Дзяржаўнай думы, дзеячам Беларускай Народнай Рэспублікі.

Першая сусветная вайна нанесла цяжкі ўдар па гаспадарцы Скірмунтаў. Восенню 1915 г. Пінск, Парэчча, Моладава апынуліся ў прыфрантавай зоне. Абсталяванне суконнай фабрыкі немцы вывезлі ў Германію, частку гаспадарчых пабудов спалілі. Восенню 1939 г. быў расстраляны вядомы палітычны і грамадскі дзеяч Раман Аляксандравіч Скірмунт разам з мужам сваёй сястры Баляславам. У 1942 г. была забіта апошняя гаспадыня Парэчча – Алена Аляксандраўна. Да 1944 г. сядзібны дом разабаваны, спалены і разабраны. Вераснёўскага дня 1939 г. сталі апошнімі і ў жыцці моладаўскіх Скірмунтаў – састарэлых Генрыха Генрыхавіча і Марыі Генрыхавны.

Так было сужана знікнуць роду Скірмунтаў. Роду, які ведалі па ўсёй Беларусі і па яе мясцінах. Гэта былі прадстаўнікі шляхты, якія ўсё жыццё працавалі, і не дзеля нажывы, а дзеля росквіту прадукцыйнай і плённай працы, дзеля працавітых людзей, нават выходцаў з сялян.

Жамчужынай, якая засталася ад сядзібы Скірмунтаў, з'яўляецца парк плошчай каля 60 гектараў фарміраваўся на працягу 100 гадоў, калі сядзіба на жыве Скірмунтам. Ад палаца на пойму Ясельды адкрывалася жывалісная персіпетыва, прырэзні план утвараў востраў з садам. Перад палацам быў вялікі пацёр з кветнікам, за якім уздоўж шырокай ліпавай алеі размяшчаліся мураваныя пабудовы. З правага боку цягнуўся сад. Другая алея ішла ад партэра на ўсход. Кампазіцыйным цэнтрам парку з'яўлялася невялікая паляна з двума валунамі, абкружаная дубамі. У розныя бакі ад паляны разыходзіліся пяць вузкіх сцежак. Прылеглая да поймы паўночная частка парку значна паніжана, у глыбіні масіву стаіла трох'ярусная альтоўка з вітой лесніцай (не захавалася), да якой вяла вузкая сцежка, абсаджаная нарцысамі. У розных месцах парку, размяшчаліся мармуровыя лаўкі.

У парку расце шэраг экзотаў, а таксама адзіны ў краіне экзэмпляр залацістай елкі.

Цэнтрам кампазіцыі гэтай часткі парку з'яўляецца сажалка з вялікім і малым астравамі, праз якую канал з двума рукавамі злучаўся з Ясельдай.

Раман Скірмунт прывёз у парк вялікую колькасць экзатычных рэдкіх і унікальных відаў раслін. Яны высаджваліся на тэрыторыі ў розных аб'ёмах і кампазіцыях. Шэраг экзотаў выкарыстоўвалася ў выглядзе лесакультур, іншыя выконвалі дэкаратыўную ролю. Унікальнай для ўсёй умеранай паласы з'яўляецца экзэмпляр балотнага кіпарысу двухраднага, сямейства якога лічыцца "жывым выкапнем" зямлі. У парку захавалася сасна кедровая еўрапейская і сібірская, елка калочая. Адно з алей утварае лістоўніца Кемпфера.

Парк "Парэчча" з'яўляецца помнікам прыроды і садова-паркавай архітэктуры, а таксама ўзорам рэгулярнага парку з каштоўным дэндралагічным складам.

Цікава, ці ведае моладзь цяперашняга Парэчча гісторыю сваёй вескі, яе знакамітых продкаў? Хутчэй за ўсё, што не. Да таго часу, пакуль не пачаў пісаць гэтую работу, не ведаў і я. А гэта гісторыя ёсць і яна поўная падзей і цікавых людзей. Праблема ў тым, што цікавасць людзей акцэнтуюцца на больш значных аб'ектах, такіх, як вядомыя храмы, касцёлы, замкі і інш. А вось заняцця вывучэннем свайго краю ці вескі, мабыць, крышку боязна. Боязна з-за

таго, што мала матэрыялу і часам ён вельмі забытаны. Але ж, на тое мы і гісторыкі, каб даведацца як мага больш і паставіць усё на свае месцы.

Пасля праведзенай мною работы, я з упэўненасцю магу сказаць, што веска Парэчча з'яўляецца сапраўднай жамчужынай Палесся. І я вельмі спадзяюся, што мне прыйдзецца працаваць у той мясцовасці, і даведзецца распавядаць гэтую гісторыю сваім вучням.

Што датычыць самога мястэчка Парэчча, то, гэта выдатны помнік гісторыі і культуры беларускага народа, які патрабуе больш скрупулезнага вывучэння.

АГУЛЬНЫЯ РЫСЫ ПРЫНЯЦЦА ХРЫСЦІЯНСТВА Ў БЕЛАРУСІ І ІРЛАНДЫІ

С. Маісеева, БДПУ

Падчас вывучэння ўвядзення хрысціянства ў Ірландыі намі былі заўважаны рысы, якія ў нейкай ступені з'яўляюцца характэрнымі і для Беларусі. Таму спроба зразумець асаблівае і агульнае ў прыняцці хрысціянства ў Ірландыі і Беларусі падаецца тэмай цікавай і недаследаванай. Мэтай працы з'яўляецца спроба растлумачыць сутнасць асаблівасцяў прыняцця хрысціянства ў абедзвюх краінах. І далейшага яго існавання з перажыткамі язычніцтва.

Паспрабуем растлумачыць прычыну амаль бяскроўнага прыняцця хрысціянства ў Ірландыі і Беларусі і адзначыць яго агульныя рысы ў абедзвюх краінах. Мы выкарысталі для гэтага метады аналізу і параўнання.

Духовнае і культурнае жыццё народаў цесна звязана са старажытнымі вераваннямі і культамі. Звесткі, сабраныя этнографамі, гісторыкамі, фалькларыстамі і іншымі даследчыкамі культуры, дазваляюць падчас пазніх хрысціянскіх уяўленняў адшукаць рэшткі язычніцкага све апостольска і магічна-абрадавай практыкі. Язычніцтва (ад старажытнаславянскага "языцы" – народы, чужаземцы) – прыняты ў багаслоўі і, умоўна, у гістарычнай літаратуры тэрмін, які абазначае старадаўнія вераванні і культы, што існавалі да пашырэння т. зв. "вышэйшых" рэлігій – хрысціянства, ісламу і г.д. Язычніцтва – надзвычай шматгранная і разгалінаваная рэлігія. Яна ўключае ў сябе розныя ўяўленні, ідэалагічныя напластаванні розных гістарычных эпох [1, с. 12].

Засяленне славянамі Беларусі з поўдня і з захаду шырэй адкрыла шлях хрысціянству на нашыя землі. Паколькі першымі славянскіх плямёнаў адбывалася некалькімі хвалямі, то хрысціянства альбо знаёмыя з хрысціянствам асобы маглі трапляць сюды ў розны час. Першым з іх маглі быць ужо сярод крывіцкіх перасяленцаў першай хвалі, у тым выпадку, калі з'яўляецца слушным меркаванне даследчыкаў пра выхад крывічоў з палабска-паморскага рэгіёну. Плённая пропаведзь хрысціянства вялася сярод палабскіх славянаў яшчэ з часоў Карла Вялікага ў VIII ст. [1, с. 24].

Калі з'явіліся першыя хрысціяне на Полацкай зямлі, сказаць цяжка. Паводле падання, яны былі тут ужо ў IX ст. Пацвярджэнне чаго служыць гістарычны матэрыял. Як вядома, землі Беларусі размяшчаліся на водным

шляху "з варагаў у грэкі", па якім не толькі ішоў гандаль з Візантыяй, але і распаўсюджвалася хрысціянская вера і культура. Новая вера не прыйшла сюды ўсталяваная агнём і мячом. Праўда, была і барацьба паміж святарамі новай веры і чараўнікамі, прыхільнымі да язычніцтва, але ўсё ж такі, хрысціянскія погляды пераймаліся, як і ўся культура, адносна мірным шляхам [1, с. 12].

Хуткасць пашырэння хрысціянства сярод усходніх славянаў можа тлумачыцца не толькі тым, што паганства тут дайшло да мяжы свайго развіцця, вычарпала свае рэсурсы і перажывала крызіс, а г. зн. перастала адпавядаць жыццёвым патрабам грамадства і яго асобных членаў. Новая вера на славянскім усходзе не сустракала такога супраціўлення, як, напрыклад, сярод палабскіх славянаў, бо яе распаўсюджванне не было звязана ў нас з небяспечай асіміляцыі і культурнага падпарадкавання іншым народам. Тут мог адбывацца паступовы і навукальны працэс узаемадзеяння дзвюх веравызнаўчых сістэм, тым больш, што між імі было шмат агульнага. Паганства стала нібы падрыхтоўчай ступенню да хрысціянства [1, с. 25].

Што датычыцца Ірландыі, то тут хрысціянства з'яўляецца вельмі рана. Яно пуская ў Ірландыі даволі глыбокія карані. У V ст. распаўсюджванню хрысціянства вельмі дапамог св. Патрык. На тэрыторыі асобных плямён узніклі манастыры, але яны не былі аб'яднаны адзіным уставам, арганізацыяй і былі па-за сістэмай папскага цэнтралізму. Таму хрысціянства ў Ірландыі ўжо з VI ст. развіваецца ізалявана і магло захоўваць розныя старажытныя звычай [2, с. 205]. Трэба адзначыць, што як і Беларусі, у Ірландыі хрысціянства прымалася мірна і жорсткага супраціўлення не сустрэла.

Поспех новай веры ў ірландыі можна растлумачыць пазіцыяй мясцовых правіцеляў, якія станюча аднесліся да новай веры. Вучоны Шкунаеў мяркуе, што менавіта ваенна-арыстакратычнае саслоўе і было той сілай, якая была зацікаўлена ў пераменах. Многія законы гавораць пра тое, што менавіта да часу хрысціянізацыі дынаміка сацыяльных працэсаў у Ірландыі ўзмацнілася, прэсціж ваеннага саслоўя і каралеўскай улады рэзка падняўся. Таму карпаратыўна арганізаваныя жрацы рабіліся абмяжоўваючым фактарам для арыстакратыі, тормазам яе больш дынамічнага і больш самастойнага развіцця [3].

У беларускім грамадстве хрысціянства таксама наладжвалася зверху – ад эліты да народа. Калі яно прыйшло на беларускія землі, то сустрэлася тут, як і ў Ірландыі, з мясцовай этнічнай культурай. Далейшы працэс быў не знішчэннем папярэдняга культурнага здабытку, як спрабуюць давесці крытыкі хрысціянства, а ўзаемадзеяннем дзвюх ідэалогій. Аспрэчваліся толькі тыя элементы, якія супярэчылі новаму мысленню, новай эпохе, новаму грамадскаму ладу [1, с. 13]. Хрысціянская вера не толькі перапрацоўвала, ўздымала традыцыйную народную культуру да патрабаванняў часу, але і сама ўбірала ў сябе рысы гэтай культуры, апрацоўвалася ў яе плоць, набываючы непаўторны мясцовы каларыт [4, с. 408].

Новая вера выціснула з жыцця грамадства старыя, язычніцкія погляды, часта зліваючыся з імі. Так, у Беларусі, святы прарок Ілля стаў падобны на перуна. Язычніцтва, у асноўным, заставалася бытавой рэлігіяй сялянства з яго натуральнай гаспадаркай, патрыярхальным ладам жыцця, поўным залежнасці